Вікторія ОЛІЙНИК,

orcid.org/0000-0002-3455-6942

кандидат мистецтвознавства,

старший викладач кафедри графічного дизайну

Київського національного університету культури і мистецтв

(Київ, Україна) viktoriya0308@ukr.net

КНИГИ ВИДАВНИЦТВА «ДНІПРО» В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ ГРАФІЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Метою статті є презентація художнього образу книжкової продукції Державного спеціалізованого видавництва художньої літератури «Дніпро» у контексті українських графічних тенденцій. Отже, напрям дослідження передбачає аналізування відповідного візуального матеріалу (книг) із точки зору його художньої цінності за допомогою низки методів у межах теоретико-практичного підходу, тобто методологія дослідження ґрунтується на загальнонауковому принципі достовірності та реалізується застосуванням методів мистецтвознавчого аналізу, зіставлення та порівняння, а також теоретичного, історичного й хронологічного методів. Наукова новизна полягає у художньому осмисленні результатів діяльності видавництва «Дніпро», історія якого охоплює більше ста років та досі ще не була предметом наукового дослідження, а також у визначенні творчого внеску цього підприємства до розвитку вітчизняного мистецтва книги. Крім того, важливими є формулювання та висвітлення основних ознак друкарського стилю цього видавництва на тлі культурно-мистецьких змін в Україні. Результати аналізу джерельної бази дослідження, якою стали книжкові фонди бібліотеки-архіву ДП «Державне спеціалізоване видавництво художньої літератури «Дніпро»» та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, а також окремі зразки приватних книжкових колекцій, представлені у контексті загальних тенденцій української графіки відповідних хронологічних періодів і з урахуванням коментарів, наданих самими видавцями. Так, було встановлено, що етапом розквіту видавництва «Дніпро» можна вважати часовий відрізок 1960–1980-х років, коли зафіксовані найбільші потужності підприємства та найвища якість його видань, зокрема художня. Крім того, трансформації книжкового оформлення продукції видавництва впродовж усієї його активності яскраво демонструють розвиток українських графічних трендів: від синтезу різноманітних мистецьких течій і напрямів першої третини ХХ століття крізь призму соцреалізму до сучасного художнього полістилізму. У результаті цього сформувався особливий друкарський стиль видавництва «Дніпро», що характеризується впевненою орієнтованістю на високі стандарти книжкового дизайну та якісне поліграфічне виконання, з одного боку, і ретельним жанровим добором творів до видання, з іншого боку. Варто відзначити, що навіть у кризові часи підприємство не втратило свого концептуального курсу і продовжувало видавати книги у меншій кількості, з більш економним дизайном, але зі збереженням загальних вимог формату та належним зовнішнім оформленням.

Ключові слова: видавництво «Дніпро», книга, книжкова графіка, ілюстрація, книжкове оформлення, друкарський стиль.

Viktoriia OLIINYK,

orcid.org/0000-0002-3455-6942

Candidate of Art History,

Senior Lecturer at the Department of Graphic Design

Kyiv National University of Culture and Art

(Kyiv, Ukraine) viktoriya0308@ukr.net

“DNIPRO” PUBLISHING HOUSE’S BOOKS IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN GRAPHIC TRENDS

The purpose of the article is to present the artistic image of the book production of the “Dnipro” State Specialized Publishing House of Fiction Literature in the context of the Ukrainian graphic trends. Using a number of methods within the theoretical and practical approach, the research involves the relevant visual material (books) analysis in terms of its artistic value. Therefore, the research methodology is based on the general scientific principle of reliability and is implemented through addressing the methods of art analysis, juxtaposition and comparison, as well as theoretical, historical and chronological methods. The scientific novelty lies in the artistic understanding of the “Dnipro” publishing house’s activity results, with its history encompassing more than a hundred years. It neither has been the subject of scientific research, nor has the creative contribution of this enterprise to the development of domestic book art been determined. In addition, it is important to formulate and highlight the main features of the publishing house’s printing

style against the background of cultural and artistic changes in Ukraine. The analysis results of the study's source base, such as the book funds of the "Dnipro" State Specialized Publishing House of Fiction Literature's library-archive and the Vernadsky National Library of Ukraine, as well as some samples from private book collections, are given in the context of the general trends in Ukrainian graphics of the relevant chronological periods and taking into account the comments submitted by the publishers themselves. Thus, it was established that 1960–80's can be considered the heyday period of the "Dnipro" publishing house. This period was marked with the company's largest capacity and the highest quality of its publications, including fiction. Moreover, the transformations of the publishing house's book design throughout its activity clearly demonstrate the Ukrainian graphic trends' development: from the synthesis of various artistic trends and directions of the First Third of the XX century through the prism of socialist realism up to modern artistic polystylism. As a result, there was formed a special printing style of the "Dnipro" Publishing House. This style is characterized by a confident focus on high standards of the book design and a high-quality printing, on the one hand, and a careful genre selection of works for publication, on the other. It is worth noting that even in times of crisis, the company has not lost its conceptual course and continued to publish books in smaller quantities, with a more economical design, while maintaining the general requirements of the format and proper book design.

Key words: "Dnipro" Publishing House, book, book graphics, illustration, book design, printing style.

Постановка проблеми. Видавництву художньої літератури «Дніпро» по праву належить провідна роль у розвитку книжкової культури України ХХ століття. Нині це авторитетне підприємство з видатною історією, котра охоплює більше ста років, також не здає своїх позицій і займає важливий сегмент у вітчизняному книговидавничому процесі, тому приводів для наукового аналізування результатів діяльності зазначеного видавництва сьогодні чимало, зокрема солідний доробок у галузі книгодрукування, багаторічний професійний досвід, протистояння зовнішнім негативним факторам, при цьому відсутність відповідних досліджень, де би було докладно представлено зазначені позиції у сучасному прочитанні. Ми у прагненні розкрити концептуальні особливості книготворення та професійну політику цього видавничого осередку у контексті українських графічних тенденцій зосередимось на такому показовому аспекті, як книжкове оформлення та його всебічні прояви у зразках продукції видавництва «Дніпро».

Аналіз досліджень. Нині у науковому доробку вітчизняних учених складно знайти праці, присвячені діяльності видавництва художньої літератури «Дніпро». Можна навести лише друковані та електронні публікації довідкового характеру, презентовані відповідними енциклопедіями та іншими інформаційними джерелами (Видавництво «Дніпро»: книги в інтернет-каталозі книгарні «Наш формат»; Державному спеціалізованому видавництву художньої літератури «Дніпро» – 100 років), а також дослідження, пов'язані з вітчизняною книжковою справою, в яких побіжно згадується зазначене видавниче підприємство або його продукція (Жалко, 2009; Ренн, 2014). Натомість із публіцистичної точки зору видавництво «Дніпро» представлене більш активно, адже неодноразово потрапляло до фокусу журналістів завдяки власній славетній історії, тому статтю можна вважати

поки що єдиним дослідженням, де відбулася спроба узагальнити цінний професійний досвід визнаних майстрів книги, об'єднаних цілісною видавничою концепцією і злагодженою командною працею (Бакуменко, 2019).

Історіографічний шар, що презентує вивчення різних аспектів вітчизняної графіки, котра є підґрунтям розвитку мистецтва книги, складають праці О. Лагутенко, Г. Скляренко, О. Авраменко, П. Нестеренка, О. Роготченка. Для статті важливими є коментарі цих авторів про історію української книжкової графіки (зокрема, екслібрис), висновки стосовно соціокультурного контексту розвитку мистецтва книги та теоретичне обґрунтування культурно-мистецьких явищ відповідних часових відрізків. Зазначені дослідники, аналізуючи періодизацію розвитку графічного мистецтва України, однак не переконані щодо великого національного потенціалу у цій галузі і мотивують до подальших наукових розвідок.

Мета статті полягає у презентації художнього образу книжкової продукції Державного спеціалізованого видавництва художньої літератури «Дніпро» у контексті українських графічних тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Одне з найдавніших видавництв України – ДП «Державне спеціалізоване видавництво художньої літератури «Дніпро» – розпочало свою діяльність у 1919 році у Харкові під назвою «Всеукраїда», а з 1964 року, після зміни низки найменувань, набуло сучасної назви. За цей час тут побачили світ тисячі книжкових видань, загальний тираж яких дорівнює кільком мільйонам екземплярів. Книги цього видавництва неодноразово ставали переможцями професійних конкурсів та очолювали читачські рейтинги. Наприклад, 2018 року репринтне видання «Євангеліє Бучацьке» було відзначено престижною премією Президента України «Українська книжка року» (Державному

спеціалізованому видавництву художньої літератури «Дніпро» – 100 років).

У 1989 році видавництво «Дніпро» першим в Україні завдяки новоствореному відділу автоматизованої підготовки видань розпочало передавати до друку оригінал-макети книг на плівці, а згодом, із появою в Україні Інтернету, також в електронному форматі. У цей же час видавництво входило до п'ятірки найпотужніших видавничих підприємств світу (Державному спеціалізованому видавництву художньої літератури «Дніпро» – 100 років; Інтерв'ю з керівником творчого відділу ДП «Державне спеціалізоване видавництво художньої літератури «Дніпро»» Лідією Вакуленко).

На час створення видавництва «Дніпро» стан українського графічного мистецтва, на думку багатьох дослідників, був неоднорідним (Авраменко, 2006; Лагутенко, 2007; Роготченко, 2006). Зокрема, О. Лагутенко характеризує цей період так: «У процесі розвитку української графіки першої третини ХХ сторіччя загалом та в конкретних художніх явищах, мистецьких творах простежується постійна взаємодія інтернаціонального і національного, загального й особливого, новітнього і традиційного» (Лагутенко, 2007: 149). Передумовою активного розвитку книговидавання в Україні та формування конкретних друкарських стилів стали такі культурно-мистецькі явища, як пошук національного образу (так звана нарбутівська течія), взаємовплив різних художніх напрямів (конструктивізм, футуризм, експресіонізм,

неопримітивізм, кубізм), а також створення Українського науково-дослідного інституту книгознавства (1922 рік) і популяризація у суспільстві освіти й книги (Роготченко, 2006).

Вищезгадана «нарбутівська» течія, зафіксована мистецтвознавцями в українській графіці 1920-х років, здійснювала тривалий вплив і на книжкову графіку, що демонструють зразки продукції видавництва «Дніпро». Ознаками цього напрямку у контексті художнього оформлення книги стали яскраві декоративні орнаменти для оздоблення обкладинок та внутрішнього книжкового блоку, що поєднували цілісною композицією рослинні мотиви, геометричні форми й національну образність (рис. 1). В результаті з'явився новий тип української книги, що презентувала прагнення митців до розвитку національної образотворчої культури, ідентифікації народного стилю.

З початку 30-х років минулого століття, коли у радянській Україні посилилась ідеологізація та політизація мистецтва, оформившись згодом у цілком конкретний і самостійний творчий метод – соцреалізм, книжкова графіка поступово набула пріоритетності серед інших образотворчих мистецтв. Це явище обґрунтували у своїх дослідженнях багато науковців. Зокрема, на думку відомої мистецтвознавиці Г. Складенко, книжкова графіка в радянському мистецтві стала цариною для більш активного творчого самовияву та індивідуального авторського образного бачення художників завдяки постійному тісному зв'язку з високою літературою (Складенко, 2006).

Рис. 1. Обкладинка до книги О. Білецького «Двадцять років нової української лірики» (Державне видавництво України, 1924 рік)

Паралельно потужно розвивалось вітчизняне мистецтво екслібриса, на той час уже виокремившись у самодостатній графічний жанр і привернувши увагу мистецтвознавців, в тому числі закордонних. Цьому сприяла активна творча діяльність та участь в іноземних виставках українських художників (Брюссель, Берлін, Варшава, Венеція, Петроград) (Лагутенко, 2007). Дослідник П. Нестеренко у своїх ґрунтовних наукових розвідках акцентував художньо-виразний потенціал книжкового знаку, зауваживши, що «екслібрис, як і декоративна графіка, книжково-журнальна обкладинка, сповідує динамічні ритми і кольорову звучність» (Нестеренко, 2016: 135). Зазначена популярна тенденція відображена книгами видавництва «Дніпро» 1920–1960-х років, титули яких досить часто оздоблені книжковим знаком. Зокрема, заслуговують на увагу видавничі знаки самого видавництва, створені відомими майстрами-графіками, а саме А. Страховим (для Державного видавництва України 1920-х років) та М. Пікаловим (вже для видавництва «Дніпро» у 1950-х роках) (Нестеренко, 2003).

Період 1940–1950-х років у діяльності видавництва «Дніпро» позначений поступовим удосконаленням книговидавничої майстерності, налагодженням творчо-виробничого процесу. Це проявилось перш за все підвищенням поліграфічної якості книжкової продукції (наприклад, уже менше зустрічається зразків із великим переліком допущених друкарських помилок у кінці книги) та більш уніфікованими стандартами макету (майже у всіх виданнях з'являється технічна сторінка із зазначенням друкарських параметрів, наводиться інформація про розробників проєкту тощо). Щодо художнього оформлення, то книги цього періоду презентують усе більше декоративного оздоблення, зосередженого головним чином на титульній групі видання або на його навігаційних елементах.

До кінця вісімдесятих років XX століття книжкова справа в Україні досягла такого рівня розвитку, коли видатні майстри книги на власному досвіді зуміли досягнути та опанувати майже весь процес книготворення: тоді художники, окрім створення ілюстрацій, вручну виконували цілі макети книг з усіма елементами дизайн-оформлення. Отже, відомі вітчизняні макетники минулого століття (В. Юрчишин, В. Мітченко та інші, хто працювали у видавництві «Дніпро») відзначалися не лише якісною художньою підготовкою, але й практичними навичками і фаховими знаннями з видавничої справи, володіли мистецтвом шрифту і прийомами верстки. Зокрема, харак-

теризуючи архітектонічні особливості книжкової продукції зазначеного періоду, маємо надати високу оцінку внутрішній структурній організації книг, спрямованій перш за все на досягнення комфортності для читача в отриманні інформації і, безумовно, цілісної гармонії видання.

Перші двадцять років незалежності України стали для видавництва «Дніпро», як і для інших подібних підприємств, важкими та нестабільними. Так, на фоні економічного занепаду держави у складних політичних умовах перебудови фіксуємо повсюдне гальмування випуску літератури різних жанрів (у тому числі, дитячої та навчальної). Видавництво «Дніпро» не виявилось винятком: скоротилася загальна тиражність книжкової продукції, задля фінансової економії спростився дизайн книг та здешевілися поліграфічні матеріали, що вибиралися, вимушеним заходом стала оптимізація штату співробітників до необхідного мінімуму фахівців. Однак, на відміну від інших видавничих підприємств, які припинили власну діяльність через кризові умови або знизили власний фаховий рівень до видання книжкової продукції низького гатунку, видавництво «Дніпро» залишилося вірним принципам своєї відомої марки, що вигідно вирізнило його книги на тлі регресивних тенденцій тогочасного українського книговидавничого процесу (Інтерв'ю з керівником творчого відділу ДП «Державне спеціалізоване видавництво художньої літератури «Дніпро»» Лідією Вакуленко).

Лише наприкінці дев'яностих років минулого століття, коли помічається загальне відродження книгарства в Україні, можна говорити про урізноманітнення архітектури книги та покращення її графічного оформлення. З цього часу й досі культура книги у розумінні видавця знову поступово набуває домінуючої позиції і передбачає, окрім естетичності виконання, дотримання ергономічних вимог і високих споживчих властивостей продукту. Найпершими ці позитивні трансформації презентують дорогі ексклюзивні видання, проєкти яких виконані дизайнерами нової формції із застосуванням інноваційних комп'ютерних технологій.

На основі розглянутих у ході дослідження зразків книжкової продукції видавництва «Дніпро», що налічують 185 одиниць, можна простежити розвиток мистецтва книги в Україні відповідного періоду. З вищезазначеного випливає, що вітчизняне книговидання залежало від низки факторів впливу, серед яких, окрім панівних тенденцій художньої культури, слід назвати різноманітні зміни на державному рівні, а саме політики та ідеології, еконо-

мічних можливостей країни, культурно-мистецького курсу, а згодом підпорядкування видавництва, їхніх джерел фінансування попиту на книжкову продукцію, а також впровадження інноваційних технологій до видавничо-поліграфічної галузі. Відбитком означених змін у суспільстві стала книжка, художній образ якої впродовж десятиліть зазнавав відповідних трансформацій (рис. 2).

Як було з'ясовано у процесі дослідження, жанровий асортимент книжкової продукції видавництва художньої літератури «Дніпро» представлений не лише белетристикою, адже від початку його утворення тут друкувалася періодика (наукова, революційна, історична тощо), а також культурно-мистецькі, навчально-методичні та довідкові видання (переважно українською мовою). Видавництво утворило своєрідний творчий осередок державного значення, куди прагнули долучитися всі провідні митці того часу, адже видаватися (чи працювати над виданнями) під цією видавничою маркою було престижно й показово. Крім того, діяльність цього підприємства завжди забезпечувала стратегічно важливий напрям для країни, окрім свого прямого призначення, успішно реалізуючи агітаційно-пропагандистську роль, тому увага (тобто контроль) з боку державної влади до функціонування видавництва була постійною.

У вищезазначених обставинах заслуговує позитивної оцінки явна популяризація видавництвом скарбів української народної культури, презентування продуктів національного мистецтва у всі часи (наприклад, «Наш літературний Парнас» Г. Дубинського (1930 рік) (рис. 3), «Підручник гри на бандурі» Г. Хоткевича (1930 рік), «Образне слово. Постійні народні порівняння» І. Гуріна (1974 рік), «Роксоланія» С. Кльоновича (1987 рік) (рис. 4), значна колекція «шевченкіани» та численні різноматичні літературні серії), що зараз є унікальним джерелом вивчення відповідних наукових тем.

Аналізуючи книжкове оформлення продукції видавництва «Дніпро» від його заснування, можемо виокремити певні періоди, позначені використанням різних комплексів художньо-виразних засобів. Так, у 1920-1930-х роках ними були авангардні прояви у книжковій графіці, представлені зразками народно-декоративного мистецтва, силуетним та конструктивним вирішенням, динамічністю композиції, яскравими шрифтовими експериментами, мальованими обкладинками тощо. Окрім цього, з 1930-х років у книжковій графіці спостерігається активне «охудожнення» образів політичних вождів шляхом введення до композиції твору їхніх портретів, цитат тощо (рис. 5).

Часовий відрізок 1940-1950-х років, характерний чіткими стандартами методу соцреалізму в українському радянському мистецтві, у колекції книг видавництва «Дніпро» відтворений відповідною графічною символікою, прямими образними асоціаціями, позбавленими зайвої метафоричності задля спрощення їхнього сприйняття. При цьому в ілюстраціях домінує ручна (переважно чорно-біла) графіка.

Художній образ книжкових видань 1960-1980-х років відрізняється високим мистецтвом ілюстрації (часто кольорової), прагненням нового осмислення знайомих сюжетів за допомогою графічних можливостей естампних технік, які тоді набули великої популярності. На відміну від попередніх років, у цей період архітектурно-архітектонічна організація книги помітно ускладнюється, а саме розгорнутим титулом та шмуцитулами, наявністю суперобкладинок, додаванням майстерно виконаного декоративного оздоблення, що, окрім естетичної функції, реалізовувало структурно-розділові завдання у просторі видання. Особливістю книжкового оформлення в Україні наприкінці радянської доби було використання як ілюстрацій станкових графічних серій за мотивами літературних творів. Наприклад, пейзажна графіка Г. Гавриленка, виконана аквареллю у 1972 році, була використана у 1986 році як ілюстрація до поетичної збірки О. Пушкіна видавництвом «Дніпро», в результаті чого отримала нове художнє прочитання.

Кінець ХХ століття доцільно виділити окремо в контексті вивчення книжкового дизайну, оскільки цей період, як уже зазначалося у статті, поставив перед видавцями складні завдання збереження високих професійних стандартів (у тому числі, художніх) на тлі загальної державної кризи. Отже, книги 1990-х років відрізняються помітним скороченням ілюстративного матеріалу та декору, класичним дизайном, відсутністю у більшості зразків розширеної структури, що є вимушеними заходами, продиктованими часовими обставинами. Однак в архівах видавництва «Дніпро» можна віднайти цікаві з точки зору дизайну книги 1990-х років. Наприклад, збірка вибраних поезій Лесі Українки «Сім струн», видана 1991 року спільно з грузинським видавництвом «Сакартвело»; ілюстрації романтично-чуттєві, де основним засобом графічної виразності є напівпрозора пляма гризайля як легкий ліричний натяк, що абсолютно по-новому презентує творчість поетеси в художньому прочитанні. Дизайнерське вирішення книги позбавлене ошатності, декору, притаманних класичним поетичним збіркам, але

Рис. 2. Палітурка до альбому портретів О. Короневича «Письменники радянської України» (Державне видавництво України, 1928 рік). Художник – В. Касіян

Рис. 3. Ілюстрація з альбому шаржів на українських письменників художника Г. Дубинського «Наш літературний Парнас» (Державне видавництво України, 1930 рік)

Рис. 4. Художнє оформлення книги С. Кльоновича «Роксоланія» («Дніпро», 1987 рік): внутрішній блок, форзац. Художник – Б. Пікулецький

є цікавим за рахунок супер-обкладинки, якісної композиційної та шрифтової розробок.

З початку 2000-х років у видавництві «Дніпро» триває процес відродження, коли паралельно з опануванням інноваційних дизайнерських технологій докорінно змінюється образ книги на більш різноманітний з точки зору художнього оформлення, більш яскравий (завдяки покращенню друкарських можливостей), більш досконалий (у зв'язку з використанням сучасних спеціалізованих програм верстки та обробки цифрових макетів) (рис. 6).

Також варто зауважити, що у цей період серед провідних українських видавництв активується цікава й показова традиція перевидання цінних зразків книжкового мистецтва задля збереження їхньої художньої унікальності, започаткована ще у 1980-х роках (наприклад, «Гайдамаки» Т. Шевченка (1984 рік), відтворені з репродукцій видання 1886 року з ілюстраціями О. Сластіона або «Про українських козаків, татар і турків» М. Драгоманова – книга 1917 року, перевидана у 1991 році).

Зокрема, у видавництві «Дніпро» досі триває процес відновлення таких видань.

До категорії книг, які дійсно демонструють високий рівень художнього оформлення й макетного виконання, можна віднести більшість зразків продукції означеного видавничого підприємства різних років видання, що забезпечувалося командною роботою фахівців, об'єднаною загальною видавничою концепцією і керованою рішеннями художньої ради (до розпаду СРСР) та адміністрацією. У радянські часи це був численний штат, де кожен із працівників відповідав за певний процес додрукарської підготовки книги, зокрема художні та технічні редактори, коректори, художники, верстальники, перекладачі. У різні періоди роботи видавництва «Дніпро» тут працювали на посаді художника (або позаштатно) такі відомі митці, як Г. Дубинський, Б. Бродський, І. Їжакевич, В. Кричевський, Л. Каплан, В. Касіян, Георгій та Сергій Якутовичі, А. Базилевич, В. Лопата, В. Юрчишин, В. Перевальський; художню редактуру виконували М. Вуек, І. Гаврилук, О. Гер, А. Тетьора,

Рис. 5. Художнє оформлення поетичної збірки «Слово про великого рідного Сталіна» (Державне літературне видавництво, 1939 рік). Художник – Л. Каплан

Рис. 6. Палітурка до книги П. Жура «Труди і дні Кобзаря» («Дніпро», 2003 рік). Художній редактор – О. Здор

Г. Конєв, К. Калугін, О. Назаренко, В. Мітченко, К. Лавро.

Отже, дизайн-проектування книги як творча діяльність був комплексним процесом оформлення друкованих видань разом із графікою та типографією. Досвідчений редактор-видавець мав знати правила і прийоми оформлення текстових і зображувальних елементів, обкладинок і палітурок, титулів, довідково-допоміжного апарату видань з урахуванням змісту, категорії читачів, призначення, можливостей поліграфічних підприємств, якості паперу, формату, способу скріплення, сучасних технологічних особливостей. За час свого існування видавництво «Дніпро» змінило шістьох керманичів (О. Борецького, О. Бандуру, М. Терещенка, В. Біленка, Т. Сергійчука, В. Войтовича), і зараз із 2011 року посаду директора займає Олександр Кудрявцев (Державному спеціалізованому видавництву художньої літератури «Дніпро» – 100 років).

Підсумовуючи викладений матеріал, маємо відзначити, що приклад Державного спеціалізованого видавництва художньої літератури «Дніпро» яскраво демонструє власною книжковою продукцією основні графічні тенденції в Україні відповідних часових періодів. Однак у зв'язку з незмінністю орієнтирів на високі книговидавничі стандарти «кризові контрасти» мистецтва книги, зафіксовані у нашій державі 1990-х років, нечітко окреслені цим візуальним матеріалом, оскільки серед доробку цього видавництва складно знайти зразки відверто низького гатунку.

Отже, наукова новизна статті полягає у художньому осмисленні результатів діяльності видавництва «Дніпро», історія якого охоплює більше ста років й досі ще не була предметом наукового дослідження, а також у визначенні творчого внеску цього підприємства до розвитку вітчизняного

мистецтва книги. Крім того, важливими є формулювання та висвітлення основних ознак друкарського стилю цього видавництва на тлі культурно-мистецьких змін в Україні.

Висновки. Результати аналізу джерельної бази дослідження, якою стали книжкові фонди бібліотеки-архіву ДП «Державне спеціалізоване видавництво художньої літератури «Дніпро» та Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, а також окремі зразки приватних книжкових колекцій, представлені в контексті загальних тенденцій української графіки відповідних хронологічних періодів і з урахуванням коментарів, наданих самими видавцями, дали змогу встановити, що етапом розквіту видавництва «Дніпро» можна вважати часовий відрізок 1960–1980-х років, коли зафіксовані найбільші потужності підприємства та найвища якість його видань, зокрема художня. Крім того, трансформації книжкового оформлення продукції видавництва впродовж усієї його активності яскраво демонструють розвиток українських графічних трендів: від синтезу різноманітних мистецьких течій і напрямів першої третини ХХ століття крізь призму соцреалізму до сучасного художнього полістилізму. У результаті цього сформувався особливий друкарський стиль видавництва «Дніпро», що характеризується впевненою орієнтованістю на високі стандарти книжкового дизайну та якісне поліграфічне виконання, з одного боку, і ретельним жанровим доббором творів до видання, з іншого боку. Варто відзначити, що навіть у кризові часи існування підприємство не втратило свого концептуального курсу і продовжувало видавати книги у меншій кількості, з більш економним дизайном, але зі збереженням загальних вимог формату та належним зовнішнім оформленням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. Зміни парадигми функціонування образотворчого мистецтва в Україні 1950-х – початку 1990-х років. *Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ ст.* : у 2 кн. Київ : Інтертехнологія, 2006. Кн. 2. С. 193-239.
2. Бакуменко О. У сузір'ї «Дніпра»: літературні портрети. Київ : Дніпро, 2019. 608 с.
3. Видавництво «Дніпро»: книги в інтернет-каталозі книгарні «Наш формат». URL: <https://nashformat.ua/publishers/dnipro-books> (дата звернення: 01.03.2021).
4. Державному спеціалізованому видавництву художньої літератури «Дніпро» – 100 років. URL: <https://sites.google.com/view/dnipro-100-rokiv/home?authuser=0> (дата звернення: 12.02.2021).
5. Жалко Т. Культура української книги: сучасна книговидавнича концепція. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2009. Вип. 17. С. 242-252.
6. Інтерв'ю з керівником творчого відділу ДП «Державне спеціалізоване видавництво художньої літератури «Дніпро»» Лідією Вакуленко. *Приватний архів автора*. Київ, березень, 2017 рік.
7. Історія видавництв України. Державні видавництва України. 1917–2007 роки. URL: http://www.ukrbook.net/elektr_publ/istor_vydav (дата звернення: 12.02.2021).
8. Лагутенко О. Graphie графіки: нариси з історії української графіки ХХ століття. Київ : Грані-Т, 2007. 167 с.
9. Нестеренко П. Видавничий і друкарський знак. *Наукові записки: Гуманітарні науки*. 2003. Т. 22. Ч. 1. С. 133-138.

10. Нестеренко П. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2016. С. 116-219.
11. Ренн О. Класичні твори на українському книжковому ринку: традиції та тенденції видавничих інтерпретацій. *Журналістика. Філологія. Медіаосвіта* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Полтава, 2-3 жовтня 2014 року. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В. Короленка, 2014. С. 181-184.
12. Роговиченко О. Мистецтво радянської України 1930-х років. *Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ століття* : у 2 кн. Київ : Інтертехнологія, 2006. Кн. 1. С. 401-461.
13. Склярченко Г. Українське мистецтво другої половини 1980–2000-х років: події, явища, спрямування. *Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ століття* : у 2 кн. Київ : Інтертехнологія, 2006. Кн. 2. С. 353-391.

REFERENCES

1. Avramenko O. Zminy paradyhmy funktsionuvannia obrazotvorchoho mystetstva v Ukraini 1950-kh – pochatku 1990-kh rokiv [Changes in the paradigm of the functioning of fine arts in Ukraine in the 1950s – early 1990s]. *Narysy z istorii obrazotvorchoho mystetstva Ukrainy XX st.: u 2 kn.* [Essays on the history of fine arts of Ukraine in the twentieth century]. Kyiv : Intertekhnolohiia, 2006. Kn. 2. Pp. 193-239. [In Ukrainian].
2. Bakumenko O. U suziri “Dnipra”: Literaturni portrety [In the constellation “Dnieper”: Literary portraits]. Kyiv : Dnipro, 2019. 608 p. [In Ukrainian].
3. Vydavnytstvo “Dnipro”: knyhy v internet-katalozi knyharni “Nash format” [Dnipro Publishing House: books in the online catalog of Nash Format bookstore]. Retrieved from: <https://nashformat.ua/publishers/dnipro-books> (accessed 01.03.2021). [In Ukrainian].
4. Derzhavnomu spetsializovanomu vydavnytstvu khudozhnoi literatury “Dnipro” – 100 rokiv [Dnipro State Specialized Publishing House of Fiction is 100 years old]. Retrieved from: <https://sites.google.com/view/dnipro-100-rokiv/home?authuser=0> (accessed 12.02.2021). [In Ukrainian].
5. Zhalko T. Kultura ukrainskoi knyhy: suchasna knyhovydavnych kontseptsii [Ukrainian book culture: modern book publishing concept]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchym navchalnykh zakladakh* [Humanities education in technical higher educational institutions]. Kyiv, 2009. Vyp. 17. Pp. 242-252. [In Ukrainian].
6. Interviu z kerivnykom tvorchoho viddilu Derzhavnoho pydpriemstva “Derzhavne spetsializovane vydavnytstvo khudozhnoi literatury “Dnipro”” Lidiieiu Vakulenko [Interview with Lydia Vakulenko, Head of the Creative Department of Dnipro State Specialized Publishing House of Fiction] / Pryvatnyi arkhiv avtora. Kyiv, berezen, 2017 rik. [In Ukrainian].
7. Istorii vydavnytstv Ukrainy. Derzhavni vydavnytstva Ukrainy. 1917–2007 rr. [History of Ukrainian publishing houses. State publishing houses of Ukraine. 1917–2007]. Retrieved from: http://www.ukrbook.net/elektr_publ_istor_vydav (accessed 12.02.2021). [In Ukrainian].
8. Lahutenko O. Graphein hrafiky: narysy z istorii ukrainskoi hrafiky XX st. [Graphein graphics: essays on the history of Ukrainian graphics of the twentieth century]. Kyiv : Hrani-T, 2007. 167 p. [In Ukrainian].
9. Nesterenko P. Vydavnychi i drukarskyi znak [Publishing and printing mark]. *Naukovi zapysky : Humanitarni nauky* [Scientific notes: Humanities]. Kyiv, 2003. T. 22, ch. 1. Pp. 133-138. [In Ukrainian].
10. Nesterenko P. Istorii ukrainskoho ekslibrysa [History of the Ukrainian bookplate]. Kyiv : Tempora, 2016. Pp. 116-219. [In Ukrainian].
11. Renn O. Klyasychni tvory na ukrainskomu knyzhkovomu rynku: tradytsii ta tendentsii vydavnychykh interpretatsii [Classical works on the Ukrainian book market: traditions and tendencies of publishing interpretations]. *Zhurnalistyka. Filolohiia. Mediaosvita* : materialy Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii, Poltava, 2-3 zhovtnia 2014 roku : zbirnik naukovykh prats [Journalism. Philology. Media education: mater. All-Ukrainian scientific-practical Conf., Poltava, October 2–3, 2014: Coll. Science. Works]. Poltavskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V.H. Korolenka. Poltava, 2014. Pp. 181-184. [In Ukrainian].
12. Rohotchenko O. Mystetstvo radianskoi Ukrainy 1930-kh rokiv [Art of Soviet Ukraine in the 1930s] / *Narysy z istorii obrazotvorchoho mystetstva Ukrainy XX st.: u 2 kn.* [Essays on the history of fine arts of Ukraine in the twentieth century]. Kyiv : Intertekhnolohiia, 2006. Kn. 1. Pp. 401-461. [In Ukrainian].
13. Skliarenko H. Ukrainske mystetstvo druhoi polovyny 1980-2000-kh rokiv: podii, yavyshecha, spriamuvannia [Ukrainian art of the second half of the 1980-2000s: events, phenomena, directions]. *Narysy z istorii obrazotvorchoho mystetstva Ukrainy XX st.: u 2 kn.* [Essays on the history of fine arts of Ukraine in the twentieth century]. Kyiv : Intertekhnolohiia, 2006. Kn. 2. Pp. 353-391. [In Ukrainian].